

Eğitimin Toplumsal İşlevleri, Neoliberal Politikalar Ve Eğitimin Piyasalaşması

Social Functions Of Education, Neoliberal Policies And The Marketing Of Education

Hakan KUZULU

MEB, İstanbul

ÖZET

Tarihsel süreç boyunca bir kamu hizmeti olarak görülen ve hükümet tarafından sağlanan küresel pazarlama süreçlerine dahil edilmesinden büyük ölçüde etkilenen alanlar biri eğitimidir. Kapitalizmin dönemsel ihtiyaçlarına paralel olarak eğitim sistemlerinde çeşitli biçimlerde uygulanan neoliberal stratejiler, öğretmenlerin çalışmalarını da kökten değiştirmiştir. Tüm sektörlerdeki pazar nüfuzuna paralel olarak, farklı eğitim biçimlerinin oluşturulması, öğrencileri ve aileleri müşterilere ve öğretmenleri sağlayıcılara itmektedir. Zorlaşan sınavlarda başarının tek kriterinin puan olduğu durumlarda bu sınavlara en iyi şekilde hazırlanmak en iyi eğitim anlamına gelebilir. Özel okullar, özel eğitim kurumları, kurslar ve öğrenim ücreti gibi çeşitlilik içeren bir eğitim pazarında aileler daha fazla ve görece yüksek kaliteli eğitimi uygun maliyetle satın almak isterken, yatırımcılar üretim maliyetlerini düşürerek daha fazla kar elde etmek istemektedir. Tüm bu durumlar eğitimde piyasalaşmayı ve beraberinde fırsat eşitsizliğini getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Neoliberal Politikalar, Küreselleşme, Özelleştirme, Eğitimin Piyasalaşması.

ABSTRACT

One of the areas that has been seen as a public service throughout the history and has been greatly affected by its inclusion in the global marketing processes provided by the government is education. In line with market penetration across all sectors, the creation of different forms of education pushes students and families into customers and teachers into providers. In cases where the only criterion for success in difficult exams is score, preparing for these exams in the best way can mean the best education. In a diversified education market such as private schools, private education institutions, courses and tuition fees, families want to buy more and relatively high quality education cost-effectively, while investors want to make more profits by reducing production costs. All these situations bring about marketization in education and inequality of opportunity.

Keywords: Education, Neoliberal Policies, Globalization, Privatization, Marketization of Education.

1. GİRİŞ

Eğitimin ana finansman kaynağı olarak kamu sektörünün rolü göz önüne alındığında, toplam eğitim harcamaları içinde kamu ve özel harcamaların payı önemlidir. Türkiye'nin temel ücretsiz ve kaliteli eğitimin sağlanmasına yönelik ayrılan finansal pay, yükseköğretimin alt kademelerinde eğitime yapılan harcamalar açısından OECD ortalamasının oldukça altındadır. Bu noktada özel eğitime öncelik verilmesi ve özel eğitim stratejileri ve teşvikleri ile alanın gelişim nedenlerinin incelenmesi konunun daha kapsamlı incelenmesine olanak sağlayacaktır.

Neoliberal politikalar, tüm sektörler gibi eğitimin de rekabete açık olması gerektiğini ve kamu sorumluluğunun özel sektöre kaydırılması gerektiğini savunmaktadır. Halktan alınan vergilerle sağlanan ücretsiz eğitim, sağlık gibi hizmetler artık devlet tarafından karşılanmak istenmektedir. Bu değişim, özelleştirme, dünya genelinde özel okul sayısının artması, herkesin gelirine ve sınıfına göre eğitim almasıyla sağlanmıştır (Karakaya, 2013).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 26. maddesinde de belirtildiği gibi temel eğitim herkes için bir haktır ve herkese ücretsiz olarak sağlanması devletin sorumluluğundadır. Ayrıca bu makalede, yükseköğretimden yararlanma imkânları liyakatlerine göre ifade edilmiştir. Ancak 1980'lerde oluşturulan politika ve uygulamalar, özel okullara devlet desteği, 1990'larda devlet okullarında eğitim bursları veya zorunlu kayıt ücretleri, standartlaştırılmış sınavlar ve yükseköğretime giriş ücretleri bu hakkı adil bir şekilde kullanmadı (Aksoy, 2005).

Günümüzde eğitim, kalkınma planları doğrultusunda doğrudan üretimi artırma hedefinden uzaklaşmış ve birçok meslek piyasada uzmanlık bırakmaya yönelmiştir. Öte yandan eğitimin bireye toplumdan daha fazla gelir getirdiği fikrinden yola çıkılarak eğitimin kamuya açıklanarak finanse edilmesi gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. Devlet, eğitimin finansmanında ikincil bir rol oynar ve değişen piyasa koşullarına uygun bir eğitim sistemi oluşturmaya çalışır. Ekonomik faktörler eğitim sisteminin boyutunu etkiler.

2. MODERN TOPLUMDA EĞİTİM VE EĞİTİMİN TOPLUMSAL İŞLEVLERİ

Genel kanı, eğitimin yaygınlaşması bağlamında toplumsal eğitim anlayışı ile fırsat eşitliği arasında yakın bir ilişki olduğu yönündedir. Başka bir deyişle, dezavantajlı gruplar ve işçi sınıfı için eğitim olanakları geliştikçe eğitim düzeylerinin önemli ölçüde artacağını söylemek doğru olacaktır (Hurn, 2016).

Modernizasyon projelerinde eğitim kurumlarının rolü önemlidir. Eğitimin tüm alanlarına yapılan yatırımların sonuçları etkileyicidir. Eğitim, insanların dünya görüşünde ve yaşam tarzında da bir değişimi beraberinde getirmektedir. Bu şekilde vatandaşların eğitime yönelik farkındalıkları artmaktadır. Eğitimin katılımcı insani gelişmeyi de sağladığı söylenebilir. Ancak eğitim düzeyi yüksek olan kişilerin siyasal sistemde daha aktif oldukları görülmektedir. Eğitim sisteminde yapılacak önemli değişiklikler, yani reformlar kültürel, politik ve sosyal sonuçlar doğurabilir (Bal, 2018).

Hurn (2016)'a kitlesel eğitimi modern toplumun önemli bir parçası olarak görmektedir. Bununla birlikte, teknolojik değişim ve yavaş ekonomik büyüme gibi faktörler nedeniyle genç işsizliği artma eğilimindedir. Ekonomik zorunluluklar nedeniyle, genç işgücünün önemli bir kısmı işten çıkarılmıştır. Eğitim sektörleri için önemli faydalar sağlasa da işgücü piyasasına girmeleri için yeterli değildir.

Unutulmamalıdır ki fırsat eşitliği alanında önemli bir eğitim kalitesi ön plana çıkmaktadır. Bu süreçte geçmişten günümüze eşitlik ve eşitsizlik üzerine birçok tartışma yapılmıştır. Bunun başlıca nedeni, özgürlük ve adalet değer verilmesi ve tarihsel süreç içerisinde insanların hem vatandaşları ile hem de vatandaş olarak haklarının elde edilmesinin mümkün olduğuna inanılmasıdır. Bireyin sosyal çevredeki konumunu ve bireyin sosyal ilişkisini ifade eder. Başkalarına ait olma durumu, insanların toplumda nerede ve hangi sosyal düzeyde olduğunu da belirler. Bu tür karşılaştırmaların dezavantajları vardır. Modern toplum, farklı toplumsal katmanlar oluşturan hiyerarşik bir yapıyı temsil etmektedir. Hiyerarşiler oluşturan farklı statü gruplarında veya sosyal sınıflarda insanlar vardır. Bu kavramlar toplumsal eşitsizliğin varlığını kanıtlamaktadır. İnsanlar, sosyal sınıf ve sınıftan bağımsız olarak diğer insanlarla aynı özgürlük ve haklara sahiptir. Bu yaklaşım, insani eşitlik yaklaşımının hukuki güvencesine işaret etmektedir (Doğan, 2012). Eğitim fırsatlarının eşit olması şeklinde ifade edilebilecek olan eğitim olanaklarından toplumdaki herkesin eşit şekilde yararlanması mümkündür. İşte insanların eğitim yoluyla becerilerini ve zekalarını en üst düzeye çıkarmalarını sağlama fikri gelmektedir. Eğitimde fırsat eşitliği, örgün eğitim çağındaki insanlara yetenek ve ilgilerini ortaya çıkarma ve geliştirme fırsatları sağladığı ölçüde felsefe, fırsat, içerik ve program açısından bir eğitim sistemi tarafından sağlanır (Çetin, 2015; Bal, 2018).

Eğitimde fırsat eşitliği arayışının her geçen gün zor bir norm haline geldiği görülmektedir. Eğitimde eşitsizliğin nedenleri vardır. Bu durumun nedenleri olarak kültürel zenginlik, kompozisyon, milli gelir ve farklı sosyal gruplar arasındaki güç dağılımı farklılıkları gösterilebilir. Dolayısıyla eşitsizliğin ana alanları, sınıf ve toplumda var olan açık farklılıklardır. Toplumsal, düşünsel ve ekonomik tüm yönleriyle ele alınmasına rağmen toplumlarda var olan eşitsizlik alanlarının giderilemeyeceğini göstermektedir. Sosyal hareketlilik, toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldıracak bir gelişme olarak görülse de istenilen etkiyi yaratmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, eğitimin sınıfsal eşitsizlikler ve çelişkilerle mücadelede güçlü bir faktör olarak görülmemesi mümkündür (Doğan, 2012:314).

James S. Coleman (1983) fırsat eşitliği konusunda ilk ve en kapsamlı çalışmayı gerçekleştirmiştir. Çocuğun sosyal statüsünün özellikle farklı tarihsel dönemlere göre nasıl değiştiğinin dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir. Sanayileşme öncesi Avrupa'da çocuğun statüsünün bir bütün olarak ailenin, özellikle de babanın statüsüyle ilgili olduğu doğrudur. Baba esnafsa oğlunun zanaatkar, köle ise oğlunun köle olacağı söylenir. Feodal sistemde ailenin temel üretim birimi olduğu görülmektedir. Çocuğun ailede yaşamın ayrılmaz bir parçası olduğu söylenebilir. Ailenin sorumluluk ve yetkisi altında olan çocuk, yaşamı boyunca gerekli bilgi ve becerileri aileden edinir. Ayrıca çocuğun sosyal güvenlik ihtiyaçları aile tarafından karşılanmaktadır. Tüm ailelerin nesilden nesile aynı sosyal statüye sahip olduğu bir sistemde fırsat eşitliği mümkündür. Sanayi Devrimi ile birlikte bu durum değişmiş ve aile üretimi sanayiye kaymıştır. Ailenin sosyal güvenlik işlevini ve bir üretim birimi olarak işlevlerini azaltır. Çocukların işsiz ve aile dışında çalışamayacak durumda olduklarında onlara bakmanın ve onlara bakmanın sosyal bir sorumluluk haline geldiği de gözlemlenmiştir. Evrensel halk eğitimi fikri 19. yüzyılın başlarında Avrupa ve Amerika'da gelişmeye başladı. Özel ücretli eğitimin geliştirilmesinin yanı sıra, burjuvazinin çocuklarının aile dışında da yetenekli ticaret ve ticaret gibi alanlarda gelişmesini sağlayacak kaynaklara sahiptir. Eğitimin askeri, dini ve lonca teşkilatlarında yapılan disiplinli ve sistemli bir süreç olarak var olduğu görülmektedir. Ancak tüm çocuklara düzenli eğitim verilmesi fikri 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır (akt. Tezcan, 2019).

Varlık yaratan piyasa kurumlarının güçlü olduğu gelişmiş ülkelerde, düşük gelirli ailelerden gelen çocukların, kurumsal imkanları olmayan ülkelerdeki yoksul ailelerin çocuklarına göre daha yüksek gelir ve eğitim düzeylerine sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. İşgücünün marjinal verimliliğine göre, gelişmekte olan ülkelerde vasıfsız işgücü nedeniyle düşük ücret düzeyinin daha fazla hissedildiği söylenebilir. Bu durum nesiller arası gelir uçurumunun devam etmesine de katkıda bulunmaktadır. Eğitim düzeyi ile düşük emek verimliliği arasında doğrudan bir ilişki vardır. Ayrıca, üretken olmayan bir ekonomide tek başına halk eğitime yatırım yapmanın sınırlamaları da göz önünde bulundurulmalıdır. Gelişmekte olan birçok ülkede, ilköğretimden yükseköğretime kadar eğitim devlet tarafından sübvansede edilmektedir. Ancak, farklı gelir gruplarının erişebildiği eğitimin kalitesi arasındaki uçurumun, düşük gelirli ailelerden gelen çocukların ve kötü işleyen ekonomik kurumların geleceklerini olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir (Kalkan, 2014).

Küreselleşmeyle beraber ülkeler arasında artan eşitsizlik aynı zamanda eğitim alanında da eşitsizliğe neden olmaktadır. Özellikle dünya geneline yayılan neoliberal politikaların eğitim alanına yansması, modern eğitimin anlamını değiştirmekte ve eğitimi piyasalaştırmaktadır. Eğitimde fırsat eşitsizliğini beraberinde getiren yeni eğitim sistemi, eğitimi bir kazanç aracı olarak görülmesini sağlamaktadır.

3. DÜNYADA NEOLİBERAL POLİTİKALARIN EĞİTİM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Neoliberalizm, piyasa dışı kaynak kullanımını, üretim ve dağıtımını, serbest piyasa düşüncesinin hakimiyetini, piyasaya devlet dışı müdahaleyi, özel girişimi, ticaret ve üretim özgürlüğünü savunan bir ekonomik yaklaşımdır. 1980'lerden itibaren IMF ve Dünya Bankası gözetiminde uygulanan yapısal uyum programları ile eğitimde liberalleşme politikası geliştirilmiştir. İlk olarak, programlar, eğitimin konu ve içeriğini her düzeydeki toplumun ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlemek için tasarlandı. Daha sonra eğitimin finansmanı ile ilgili yenilikler ve son olarak eğitim altyapısı neoliberal eğitim sistemine göre restore edilmiştir (Cornay, 1995). İlk tür reformlar, küresel pazarın taleplerine ve esnekliğine uyum sağlamak için gereken bilgi ve becerilere dayalı olarak eğitim ve müfredat hedeflerini yeniden düzenlemeyi amaçlıyordu. Eğitim materyali büyük ölçüde pazarın ihtiyaçlarına göre uyarlanmıştır. Günümüzde OECD ve Dünya Bankası'nın indirgemeci ve teknik insan kaynakları ve insan sermayesi yaklaşımı, eğitimin her kademesinde temel hale gelmiştir. İhtiyaç temelli ve pazar odaklı bir şekilde eğitimin her kademesinde çalışan yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ulus-devlet modeli eğitim müfredatında standartlaştırılmış bilgi önemliken, standartlaştırılmış performans artık önemli hale gelmiştir (Last, 2005). Neoliberal ekonominin ihtiyaçlarına göre yeniden şekillendirilen eğitim kurumları kalite standartları olarak benimsenmiş ve bu kategoriye girmeyen kurumlara öncelik verilmiştir. Eğitim hizmetleri, insanların parasını ödediği bir tüketim malı olarak görülüyordu ve bu birçok soruna neden olmaktadır.

Bu yeni düzen, eğitim hizmeti arayanların eğitimin maliyetine ortak olması gerektiğini kabul etti ve yükseköğretimdeki insanların artan eğitim talepleri, eğitim sektörünü başkentte karlı bir sektör olarak görmektedir. Bu nedenle eğitim sektöründeki özelleştirme uygulamaları 1980 yılından sonra artmıştır. Özel okullar kamuya tanıtılmış ve ailelerin devlet okulu harcamalarına katkıda bulunabilmeleri için ek kurallar getirilmiştir (Kurul, 2012).

Neoliberal ekonomik küreselleşme, eğitim sistemini serbest piyasanın işleyişine sokmuş ve kar amaçlı bir işletme kurumu haline gelmiştir. Bu, eğitim yardımlarının ödenmesine yol açmıştır. Bu durum eğitimde fırsat eşitliği kavramını zorunlu kılmıştır. Diğer bir deyişle, eğitimin ücretli olması fırsat eşitliğini ortadan kaldırmakta ve toplumda kutuplaşma yaratmaktadır. Neoliberal politikalarla birlikte gelen bu değişimin demokratik toplumsal yaşamı gerçekten desteklemediği ve geliştirmediği, toplumu ayrımcı ve eşitsiz bir yapıya dönüştürdüğü ifade edilebilir.

Neoliberalizmin etkisiyle kamu sektöründeki etki alanları piyasa anlayışına göre yönetilirken, yeni neoliberal uyum programlarıyla birlikte devletçilik fikri tamamen terk edilerek devletin düzenleyici yetkileri ve piyasa etkisi azaltılmıştır. IMF ve Dünya Bankası tarafından etki alanı oluşturulmuştur. Neoliberal dönemde devlete ait tüm ekonomik kurumların özelleştirileceği ve devletin ekonomik alandan çekileceği ve sadece rutin bir görevi olacağı tartışılmaktadır. Neoliberal yaklaşım, devletin tehlikede olduğunu, merkezi yönetimin yaklaşımının hantal bir devlet yapısı yarattığını ve hizmetlerin verimli sunulmasını engellediğini, hizmetlerin kalitesini düşürdüğünü ve yüksek düzeyde üretilmesini engellediğini savunmaktadır. Bütün bunlar devleti ekonomik bir krize soktu ve krizi daha da şiddetlendirmektedir. Devletin sınırlı yetkileri nedeniyle, hizmetlerin düzgün organize edilememesi, kamu hizmetlerinin kaliteli bir şekilde sunulmaması, kaynakların verimsiz kullanılması ve bunun sonucunda ekonomik büyümenin durması mümkün değildir. Sosyal yardımlar toplum lehine azaltılır. Neoliberal yaklaşım devletin yeniden örgütlenmesini savunurken, özelleştirme uygulamalarıyla devletin boyutunun küçültülmesini de savunmaktadır. Bu sayede mevcut kaynakların daha etkin kullanıldığına inanılmaktadır (Ataay, 2007).

Her sektörde eğitime verilen görevlerin yerine getirilmesi, eğitime ayrılan kaynakların verimli ve etkin kullanılmasına bağlıdır. Eğitime ayrılan kaynaklar arttıkça verim de artacaktır. Eğitim finansmanının temel mantığı bu olmaktadır.

Küreselleşme sonrasında eğitimi standartlaştırma girişimleri ulusal tarih ve kültüre zarar vermeye başlamış ve yıllar içinde eğitimde Amerikan modellerinin ve öğretim yöntemlerinin yaygınlaşması bu kayıpları daha da ağırlaştırmıştır. Eğitim dili olarak ortak bir dünya dili anlayışı benimsenmiştir. Orta ve yükseköğretimin özelleştirilmesi, eğitime yapılan harcamaları sınırlandırarak eğitim finansmanı reformlarıyla devam etmiştir. Dünya Bankası, tüm eğitim seviyelerinde öğrenci başına maliyetleri azaltmak ve bütçeleri orta ve yükseköğretimden devlet tarafından yürütülen ücretsiz eğitimin yaygınlaştırılmasına kaydırmak amacıyla ülkeleri bu planları benimsemeye teşvik edecek yatırımlar sunulmaktadır. Bu durumdan dolayı özellikle eğitim harcamalarında güçlük çeken gelişmekte olan ülkeler için bu sorunun kamu kaynakları ile çözülemeyeceği ortaya çıkmış ve toplumun tüm kesimlerine eşit davranılması için yeni kurallar getirilmiştir. Eğitimin kalitesini artırmak için ortaya atılan bu fikir, özelleştirme politikasının uygulanabilirliğini ve doğruluğunu artırmak için kullanılmıştır. Yerel eğitim politikaları devlet okullarını özelleştirip kamu kontrolünden çıkardı ve bu özelleştirilmiş eğitim kurumları ile mevcut açık devlet okulları arasında büyük bir

uçurum açılmıştır. Parası olmayanlar eşit eğitim fırsatlarından yararlanamazlar ve eğitimde fırsat eşitsizliği ön plana çıkmıştır (Demirer, 2012; Aksoy ve Deniz, 2017).

OECD ülkeleri hariç, neoliberal politikalar dünya çapında eğitime yapılan yatırımları kısıtlanmıştır. Bu yeni durumda alt gelir grubundaki eşitsizlikler eğitimi olumsuz etkilemiştir. Eğitim sisteminde temel eğitimin payını artırmak için uygulanan özelleştirme politikaları sonucunda, alt gelir grupları kaliteli okullarda, üst gelir grupları ise kaliteli okullarda okumaya başlamış ve olası tüm fırsatları değerlendirmiştir. Devletin sınırlı imkanlar sağladığı ve eğitimde eşitsizliklerin ortaya çıktığı okullarda okumaya başlamıştır. Ayrıca, daha az mali güce sahip olanlar, zamanla daha iyi ödenen ve eğitim fırsatlarında eşitsizliği artıran kamu eğitimine erişimden de yoksundur. Yıllar geçtikçe, bu politikalar az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde orta ve yükseköğretime giren öğrenci sayısında azalmaya yol açmıştır. Sonuç olarak, düşüş, gelişmekte olan ülkeleri küreselleşen bir dünyada hayatta kalma mücadelesi verirken bilim ve teknolojiadaki gelişmelere karşı savunmasız bırakmıştır.

Birleşik Krallık'taki kamu politikası modeli, ABD'deki kadar liberaldir. 1979 yılına kadar istatistiksel bir politika uygulayan İngiltere, daha sonra piyasa merkezli bir politika argümanına geçmiştir. Özel girişimcilik, Birleşik Krallık ekonomisinin hayatta kalması için gerekli bulunmuştur. Başarılı kamu politikası modeli ile bir dünya gücü haline gelen İngiltere, serbest piyasa mantığı ile hareket etmeye devam etmektedir (Kabaş, 2015). Yükseköğretimde, özellikle yükseköğretimde neoliberal politikalarla birlikte, kamu desteği önemli ölçüde azalmış ve ücretli eğitimin yükü çoğu haneye bırakılmıştır.

Öte yandan, devletin ekonomideki rolü Fransa'da çok daha fazladır ve devlet müdahalesi ABD ve İngiltere'ye göre çok daha fazladır. Fransa'da uygulanan kamu politikalarına göre devlet toplumun çıkarlarını gözetir ve ekonomi özel girişimcilere emanet edilmemektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'deki mevcut siyasi yapıya göre girişimciler, kendi çıkarları için çalıştıklarında topluma en iyi şekilde hizmet ederler. Fransız ekonomistler, özel teşebbüsün veya pazarın her zaman sınırlı ve kontrollü olması gerektiğini savunmaktadırlar. Girişimcilerin önce kârlarını düşündüklerini ve bu nedenle topluma maksimum fayda sağlayamadıklarını savunuyor. Fransa, devlet merkezli siyasetiyle dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir (Kabaş, 2015). Merkezi hükümetten mali yardım hala en önemli önceliktir.

4. TÜRKİYE'DE EĞİTİMİN PİYASALAŞMASI

Küreselleşmenin etkileri nedeniyle eğitim artık tüm sosyal sınıfların yararlandığı bir kamu hakkı değil, ekonomik açıdan güçlü olanlar için bir fırsattır. Eğitim için gerekli kaynakların sağlanamaması, okullarda nitelikli eğitimin olmaması ve yeni sınav sistemi, özel eğitim kurumlarının, çalışma ve özel öğrenme alanlarının gelişmesine, okullarda alternatif kurumların oluşmasına neden olmuştur (Şahin, 2007). Türkiye'de okullardaki çeşitlilik, eğitimde öğrenciler arasında eşitsizliğe yol açmaktadır. Öğrencilerin yetiştikleri çevre, ekonomik durumları ve aile yapıları da performanslarını etkiler. Birincisi, ekonomik durumun öğrencilerin performansı üzerinde derin bir etkisi vardır (Dinçer, Uysal, 2010). Öğrenciler arasındaki performans farkı, benzersiz okula devam sistemiyle de yakından ilgilidir. Özellikle bu tür kaliteli okulların tercih edilmesi öğrencilerin performansını etkilemektedir (Berberoğlu, Kalender, 2005).

Neoliberalizm, eğitim için kamu finansmanının eksikliğinde kendini göstermektedir. Bu konumdan hareketle, 1980'li yıllardan itibaren uygulanan neoliberal politikalar sonucunda dünya genelinde eğitime ayrılan kamu fonlarında azalma olduğu, ancak bunun tam olarak gerçekleşmediği görülmektedir. Farkında olmak. Eğitim harcamalarının kamu harcamalarına oranının düşürülmesi, eğitimin kamu için maliyetini de azaltmıştır. Bu doğrultuda, 1980 yılından itibaren Türkiye, kamu tüketimini azaltmak ve belirli sektörlerde yatırımları sınırlamak amacıyla kamu sektörü harcamalarını azaltma politikası uygulamaya çalışmıştır. Ancak istenilen ekonomi politikası kamu harcamalarını azaltsa da istenilen başarı elde edilememiştir (Karabulut, 2016; Uçkaç, 2019).

Temelde özelleştirmeye daha fazla önem verilmesi ve kamu harcamalarında kısılarak devletin katkısının azaltılması arzu edilmektedir. 1980'li yıllardan itibaren IMF ve Dünya Bankası, bu uygulamaları hayata geçirmeleri için sağladığı fırsatlarla, gelişmekte olan ülkelere neoliberal politikalar dayatmaktadır. Bu kısıtlamalarla, özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerinde yapılan kesintiler yoluyla sermaye harcamaları azaltılmıştır. Türkiye ve gelişmiş ülkeler gibi az gelişmiş ülkelerde kamu harcamalarının azaltılması ihtiyacına rağmen refah devleti anlayışı gelişmiş ülkelerde zaman içinde eğitime yapılan kamu harcamalarının artırılmasını gerekli kılmıştır.

Türkiye'de eleştirel eğitim ağırlıklı olarak radikal yetişkin eğitimi ekseninde incelenmekte, eğitimde pazarlama ve himayenin hızlanması yeni sağ siyaset ve 4+4+4 uygulamasına paralel olmuştur. Bu sürecin bir uzantısı olarak Kesintili Eğitim Kanunu bu alandaki önemli konulardan biri olarak kabul edilmiştir. Bu durum örgün eğitimde önemli derslerin doğmasına neden olmuştur. Öte yandan örgün eğitim sistemi tartışması eğitimde piyasalaşma ve muhafazakârlık süreçleriyle sınırlı değildir. Ayrıca öğretmenin sınıf, okul ve toplumdaki rolünü tartışır. Başka bir deyişle, Gramsci'nin organik entelektüel kavramını, eğitim ve eleştirel pedagojinin eleştirel tartışmasının merkezine yerleştiren bir tartışmadır. Böyle bir tartışma aynı zamanda gerçek bilginin önemini ve bu bilgiden türetilen uygulamaların doğasını da vurgular. Bu bağlamda, okulda ve toplumda bireysel ve kolektif fikir birliği oluşturmanın

bir aracı olarak, hükümet ve ideolojisi tarafından idare edilen bilgiler, yaşamları sürdürmek ve dönüştürmek için gerçeklik bilgisine kadar erişimi engeller.

5. SONUÇ

Neoliberal ekonomi, serbest piyasayı işleterek eğitim sistemini kar amacı gütmeyen bir ticari kuruma dönüştürmüş ve buna bağlı olarak eğitim hizmetlerinin pazarlanması meyvelerini vermiştir. Bu durum eğitimin kalitesini olumsuz etkileyerek pahalı ve kalitesiz hale getirmiştir. Eğitimin ücretli olması, eğitime eşit erişim hakkının altını oymuştur. Toplumdaki en önemli sosyal haklardan biri olan eğitim hakkı, eğitimin özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi nedeniyle sosyal bir hak olma özelliğini kaybetmektedir. Sonuç olarak eğitimde pazarlama süreci nedeniyle eğitim, herkesin erişebileceği temel bir haktan ziyade, sosyo-ekonomik açıdan gelişmiş sınıfların daha fazla ve daha iyi kullanabileceği bir ayrıcalıktır. Eğitim hakkı kamuya açıklanmalı ve herkesin eşit şekilde yararlanması gereken bir hak olmalıdır.

Eğitim, ayırım gözetmeksizin tüm insanların gelişmesini sağlayan en temel haktır. Eğitimin temel amacı, öğrencinin ve öğretmenin tüm entelektüel potansiyelini ortaya çıkarmak olmalıdır. Uygulanan neoliberal politikalar sonucunda insanların eğitim olanaklarından eşit olarak yararlanma olanakları her geçen gün azalmaktadır. Eğitimin soru tarafının önündeki en büyük engel, öğrenciyi müşteri olarak gören, öğretmen ve öğrenciyi piyasanın taleplerine uyum konusunda yönlendiren ve şekillendiren neoliberal eğitim politikasıdır. Eğitimi alınıp satılabilen bir meta haline getirmek, eğitimin en temel özelliği olan bedava materyalden kurtulmak demektir. Özelleştirme politikalarının yaygınlaşmasıyla birlikte eğitim sektörü genelinde özel okulların açılmasında hızlı bir artış yaşanmıştır. Kısıtlı kamu kaynaklarının özel okullara aktarımı durdurulmalı ve kamuya hizmet eden eğitimin payı artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Aksoy, H. H. (2005). Küresel Kapitalizmin Kamusal Eğitime Etkileri. *ABECE Dergisi*, 232, 2-8.
2. Aksoy, N., Deniz, E. E., & Algan, B. (2017). Kamu okullarındaki piyasalaşma. *Eleştirel Eğitim Seçkisi*, 9.
3. Ataay, F. (2007). *Neoliberalizm ve Devletin Yeniden Yapılandırılması*. Ankara: Deki Yayınevi.
4. Bal, H. (2018). Eğitim ve Toplumsal Değişme (İçinde: Eğitimin Sosyolojik Temelleri, s.52-69). *Paradigma Akademi*.
5. Berberoğlu, G., Kalender, İ. (2005). Öğrenci Başarısının Yıllara, Okul Türlerine, Bölgelere Göre İncelenmesi: ÖSS ve PISA Analizi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*. 4(7):21-35.
6. Cornay, M. (1995). Structural Adjustment and The Changing Face of Education. *International Labour Review*. 134(6): 653-673.
7. Çetin, O. U. (2015). Küreselleşmenin eğitimin farklı boyutları üzerindeki etkileri. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 75-93.
8. Demirer, D. K. (2012). Eğitimde piyasalaşma ve öğretmen emeğinde dönüşüm. *Çalışma ve Toplum*, 1(32), 167-186.
9. Dinçer, M., Alper, G. Uysal (2010). Determinants of Student Achievement in Turkey. *BETAM Working Paper Bahçeşehir Üniversitesi*.
10. Doğan, İ. (2012). *Eğitim Sosyolojisi*. 2. Basım. Nobel Akademik Yayıncılık
11. Hurn, C. J. (2016). Okulun İmkan ve Sınırları Eğitim Sosyolojisine Giriş. *Pegem Yayınları*.
12. Kabaş, T. (2015). Türkiye’de Devletçi ve Liberal Politikaların Tarihsel Olarak Değerlendirilmesi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 12(2):29-45.
13. Kalkan, B. (2014). Eğitim kuponu: eğitimde fırsat eşitliği için bir öneri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (76), 63-99.
14. Karabulut, C. (2016). Eğitimde metalaşma ve ticarileşme. *SAV Katkı*, 2, 66-79.
15. Karakaya, H. (2013). Eğitimin Piyasalaşması ve Kıbrıs’ta Durum. *Eleştirel Pedagoji*, 26, 64-70.
16. Kurul, N. (2012). *Eğitim Finansmanı*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
17. Şahin, İ. (2007). Türkiye Eğitim Sisteminde Değişim. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*. 5(20):30-51.
18. Tezcan, M. (2019). *Eğitim Sosyolojisi*. 19. Baskı. Anı Yayıncılık.
19. Uçkaç, A. (2019). Neoliberalizm ve küreselleşmenin eğitim üzerindeki etkisi. *Mülkiye Dergisi*, 43(4), 785-809.